

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

BIS IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, est: in Italia Libellarum 10;
ubique extra Italiam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7½.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in extremis commentarii paginis
Lib. 0.50 pro unoquoque centimetro quadrato

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem

ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA	IN ANGLIA	IN CIVITATIBUS FOEDERATIS AMERICA SEPTENTR.	IN GERMANIA	IN CANADA
Apud GEBETHNER ET WOLF	Apud "KRONIKA RODZINNA",	Apud BURNS AND OATES	Apud FRIDERICUM PUSTET	Apud LIBRAIRIE GRANGER FRÈRES
			S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ.	
VARSAVIAE POLONORUM	VARSAVIAE POLONORUM	LONDON W.		MONTREAL
Rakowskie Przedmiescie, 15.	Krakowskie Przedmiescie, 6	28, Orchard Street.	52, Barclay Street. 436, Main Street.	1699, Rue Notre-Dame.

RERUM INDEX

COMMENTARIJ « VOX URBIS » SOCIIS ET LECTORIBUS IN AN. MDCCCIV.	<i>Vox Urbis.</i>
DE DISTRIBUTIS OPERIBUS	Senior.
IN FESTUM MARIAE SANCTAE AB ORIGINE IMMACULATAE ELEGIA	I. Bonavenia.
DE LATINA ELOQUENTIA IN ARCHIGYMNASIO TAURINENSI	Subalpinus.
EPHEBI CANENTES, QUOS LUCAS DELLA ROBBIA EXPRESSIT	Laelius.
THEODORUS MOMNSEN	I. Antonelli.
CONSISTORII AULA IN PALATIO VATICANO.	I. F.
GEOGRAPHICAE NOTAE	M. Lani.
SATURIO. Comoedia latinis versibus conscripta et in tres actus distributa	I. B. Francesia.
DIARIUM VATICANUM.	Actuarius.
SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIS. De recta pronuntiatione latinae linguae dialogus.	I. Lipsius.
ANNALES	Poplicola.
AENIGMATA	Fr. Palata.
LIBRI RECENS DONO ACCEPTI.	

In tertia operculi pagina:

PER ORBEM	Viator.
EPISTOLARUM COMMERCIIUM	A. Secretis.

ROMAE

EX OFFICINA PACIS, PH. CUGGIANI

35, Via della Pace

MDCCCIII

PROSPECTUS SUBNOTATIONIS
COMM. VOX URBIS IN AN. MDCCCCIII

Pretium subnotationis est in Italia Libell. 10; ubique extra Italiam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7 1/2; Coron. 15 *recto tramite mittendum ad*

ARISTIDEM LEONORI EQUITEM
COMMENTARII "VOX URBIS", POSSESSOREM ET ADMINISTRATOREM,
ROMAM, via Alessandrina, 87.

PRAEMIA SOCIIS CONSTITUTA.

Qui pretium uti supra miserit infra Ianuarium mensem anni MDCCCCIII, praeter Commentarii numeros omnes qui edentur ipso anno MDCCCCIII, accipiet *ad libitum*

a) Librum (vulgo <album>) praecipua Urbis referentem, pulchritudine insignem, atque Commentarii moderatore iubente expresse adstructum; *sive*

b) Urbis e Ianiculo monte prospectum (Tabulam aere cusam metr. 1,10 x 0,24); *sive*

c) Collectionem chartularum electissimarum, quae distinctae coloribus plurima de Roma, iuxta optimarum artium placita, referunt.

QUI NOVOS DABIT SOCIOS

eliget insuper:

a) Libros de disciplinis omnibus, de bonis litteris, de Ecclesiasticis rebus quolibet e bibliopolarum catalogo, usque ad dimidium subnotationis annuae suae, id est in Italia ad Libell. 5; extra Italiam ubique ad Libell. 7, 50; Marck 6; Sch. 6; Doll. 1 1/2; Rubl. 3; Flor. 3 1/2; Coron. 7 1/2. Ipse electos libros describat atque Commentarii administratori significet; gratis mittentur, excepto impendio diribitorio Reipublicae debito; *sive*

b) E picturis Urbis grandes duas, photographice redditas, prouti voluerit ac significaverit; usque, ceu supra, ad dimidium annuae subnotationis;

c) *Sin potius cupierit, dimidium subnotationis pretium ei remittetur qua pecunia dimiserit.*

Hac ultima conditione (c) modus datur sociis, quo si binos dederint socios novos, ipsi *gratis* Commentario fruantur; sin, possint amico favere, Commentarium dimidiato pretio praebentes.

Notatum vero plane volumus nos nova omnino sociorum nomina exspectare tradenda; non enim socios novos umquam existimabimus eos, qui nomen suum olim iam Commentario dederunt.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS:

In Italia: Lib. 10 — Ubique extra Italiam:
Lib. 15, M. 12, Sch. 12, Doll. 3, Rubl. 6, Flor. 7 1/2.

BIS IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR:

ARISTIDES LEONORI, eques.
ROMAE — Via Alessandrina, 87.

COMMENTARIII "VOX URBIS", SOCIIS ET LECTORIBUS IN AN. MDCCCIV.

SINGULIS exeuntibus annis, quotquot ab initio Commentarii nostri fluxerunt, nobis de more et veluti quadam sub lege fuit tum peracta requirere, tum futura et facienda prospicere, et quasi disponere et ordinare. Eidem assuetudini nunc obtemperantes, et memoria repetentes quae hoc nobis anno contigerunt, quasi voluptate quadam perfundimur, tum quia, promissis fide maxima haerentes, omnia complevimus, tum quia plura, trans promissa, praetergressi exhibuimus, tum quia pleraque acciderunt, quae vix consequuturos nos fore, saltem tam cito, sperabamus. Singula tamen eo pertinebant, ut bonum faustumque latinis litteris esset, novumque adderetur latinis rebus iubar et incrementum.

Ac primum est de illis fasciculis, seu numeris singularibus, quos aut circa praestantissimos viros aut eventus peculiare constitueramus esse scribendos: eos feliciter edidimus adlaborantibus undique clarissimis nobiscum scriptoribus. Quibus numeris in exarandis praesto fuerunt, prouti in fasciculo de P. Angelo Secchi, amplissimi virorum toto ab orbe terrarum, qui quum sponte meritos redderent honores physico et astronomo eximio, latino usi eloquio, nostram palestre sententiam comprobabant, latino sermoni inesse aliquid universale et perpetuum, quo veluti necessario uti debeant quotquot voluerint et omnibus commune dicere, et omnibus commune sentire. Quocirca non dicto sed facto, non placitis sed re, non auctoritate sed evidentia emergebat in latinitate esse vitam, esse sensum, quo, longe aliter ac nonnulli asserunt, et adhuc viva est, et opportune porrigitur ad unitatem gentium civitatumque complendam, si bono animo ad eam gentes redeant et civitates.

Atque hoc ingens latinae rei fatum historicarum disciplinarum conventus, Romae ineunte nuperrimo Aprili mense habitus, luculentissime confirmavit. In illo enim, dum nos scientiae nobis augendae causa unice adstamus — non enim illic res nostra agebatur — a Germanis et Anglis commendari audimus ut latina lingua inter antiquitatis et scriptorum veterum

litterate peritos in disceptationibus et scriptis adhibeatur, audimus vota ut in omnibus eruditorum coetibus propria ipsa et sola et communis omnibus fiat, qua omnes potissimum utantur, immo eo pergi, ut unica pronunciationis ratio apud omnes in latinis vocibus audiatur, et constituatur argumentum, quod futuro et proximo coetui agendum, et decernendum proponatur. Hi fontes igitur, quasi ducente fato, nostrum influebant in rivum, mirabamurque nos, qui in speculis eramus, ista evenire nihil nobis conantibus, nihil agitantibus, sed tamen non mediocriter exsultantibus, quod veritas, quasi lux matutina, fulgeret, et necessitate sua irrecusabilis loqueretur.

Numquid sine crimine, aut saltem sine suspicione criminis delitesceremus? Res quidem proprio pede procedebat, et ita procedebat, ut brevi iudicanda foret. At quid erat nobis in aliena re quaerendum? Mussabamus incerti, et, — cur non dicam? — trepidatione afficiebamur circa ea quae iniremus, quum omnes abruptit moras, et in aequum prodire iussit conventus ille Helleno-Latinus, qui res nostras ex professo agebat, totumque Orbem terrarum sollemnitate sua provocabat, ut Romae adesset unitatem suam pristinam restituenti, quum, materno usa officio, quotquot ab ea fuere et sunt populi ad sua moenia advocabat. Nostra igitur vox, — hoc namque solemne fuit nobis munus indictum, — in coetu illo amplissimo Capitolino consonuit, verbaque priscae Romae restituit, ubi tot iam antea saecula sonuerunt. Memoranda nobis aeternumque iucunda illa dies, quae talia vidit et audiit; sed quae mox insecuta est superioris initia et omina longe excessit; tunc enim, veteribus iuvantibus et novis amicis ipso in campo acquisitis, etsi tenaces propositi sui nonnulli adversantur, illud denique decernitur et sollemniter firmatur « ut sermo latinus inter gentes universas communis habeatur, et adhibeatur ad humanitatis commercium fovendum, augendum, tenendum », pluraque praeterea constituuntur, quae ad matu-

randa haec optata et statuta vel sternant iter, vel ad metam maturius adipiscendam conspirent (1).

Iamque haec praeter optata, non quidem super debita consequuti, laurea quadam decorati a certamine procedere videbamur, — aucti etiam gravitate et erecti auctoritate librorum latina docentium, qui nonnihil Commentario nostro eiusque scriptoribus in latinis tribuunt et adiudicant (2) — non eo tamen animo ut, segniores facti tanta victoria, super lauros requiesceremus; sed erat consilium donec vires sufficerent toto Marte dimicandi, et ulterius provehendi latinas res, ne socordia nostra quid detrimenti caperent, nobis in omnia paratis. Hinc dociles praebeuimus aures consiliantibus undique benevole amicis, ut quaeque nostra crescerent et amplificarentur. Pluraque, — praesertim extremis his mensibus —, data sunt documenta, quibus ut gereremus morem moras interserere non dubitavimus, et cunctari, antequam, quae facienda essent in posterum, polliceremur. Praecipuae vero sunt voces, quibus ita monemur: — « Nimis, — aiunt, — vestris confiditis viribus, vestrarum certi, alienarum incuriosi, quae in medio spatio saepe labuntur et corruunt antequam optatum portum arripiant. Videtis vestram sententiam belle germinare; at nihil repentinum durabile. Crescenti arbori necessarii anni sunt, non dies; quercus saeculorum opus, arundo dierum; at illa diuturna, haec brevis. Necesse est facilibus et obviis educare; per gradus procedendum. Commentarius vester aliquid habet nimis abundans, nonnullis caret quae iis praesertim opus sunt, qui latinum eloquium maxime prae manibus habent. Ut communis fiat, necesse est, ut cuiusvis in potestate esse possit; itaque et ante omnia minuendum subnotationis pretium ». Addebant insuper: — « Tanta moles commentarii est — commentarii latine unice scripti! — ut quindecim

(1) Cfr. an. VI, num. XI.

(2) Cf. ANDRÉ, *Le Latin et le Problème de la Langue Internationale* (Paris, 1903). — A. BARTOLI, *Stilistica Latina* (Mediolani, 1904), et passim.

RUIT HORA!

Titulo hoc est distinctum horologium recens inventum ac perpendiculo motum, cui id peculiare, praeter dimetiendi temporis miram diligentiam, posse ad libitum a quovis homine, etiam a puero, componi atque dissolvi, dempta prorsus vetere illa opinione, huiusmodi machinas aliquid secreti et difficilis continere, ut qui artis mysteria penetraverit, ille unus libere tractet.

Nec credat quisquam de puerili quodam lusu agi, quum contra horologium hoc solidum item elegansque praebeatur; tale immo, ut sine dedecore studiorum conclave, vel ipsam mulierum exedram ornare queat. Est enim totum ex aere affabre insculpto et figuris decorato; perpendiculum ipsum specimen artis exhibet, haederaceum folium.

Horologium ad iubentem mittitur probatum, in partes suas numeris divisum una cum paucis iisque simplicibus adnotationibus, quae plane indicant quomodo brevi temporis spatio integrum restituatur. Qui vero iam in promptu cupiat, ita habebit.

Pretium horologii "Ruit hora!,, ante solvendum, est Romae lib. 4,90; extra Urbem lib. 5,80. Pro exteris gentibus addantur insuper diribitorii involucri expensae.

Mandata horologii mittendi et pecunia dirigantur ad

EMPORIUM DOMINICI. — (Romae, via Tomacelli, 13).

SOCIIS MONITUM.

Sociis pluribus morem gerentes Idib. Novembr. an. MDCCCCII apud Commentarii *Vox Urbis* administratorem officium instituimus, quod de negotiis Ecclesiasticis sit; de expediendis scilicet rationibus omnibus, quae apud Romanae Ecclesiae « Congregationes » aguntur.

Itaque si quis procuratione nostra uti velit, profecto temperantiam in pretio, studium atque alacritatem in opere inveniet.

habetur astronomus, magister, scriba, index; hi omnes enim mente, ingenio, memoria operantur, minime laboriosis brachiis, robustis manibus, celeri pede. Alterum est genus eorum, qui una ingenii et corporis vires exercent; huiusmodi arbitramur esse medicos, quibus ire, redire necesse est ad aegrotos interdiu, noctu; nec tamen minor mentis occupatio in voluminibus artis hippocraticae quotidie volvendis et perscrutandis. Nec alii ab illo sunt centuriones, legati, tribuni ducesque militum, in quibus, praesertim aetate nostra, qua bellum mathematicis, physicis chimycisque potius adminiculis geritur, quam vi et opere singulorum, mentis opus ab exercitatione et diligentia vigili nequit seungi; et ideo non minus corpore, quam animo pergitur in labores. Tertium denique genus eorum est, qui unice in graviora vi, manu, corporis exercitatione quavis incumbunt, ut agricolae, operarii, fabrique rudiores, lignorum sectores, murarii fabri, aratores, messorum, pastores, et hisce similes, quibus vita est in corporis exercitio omnino, nec mentis labor est illis, quo sedeant, et speculentur. Ex complexu autem omnium operum horum stat vita et commodum civitatis. Quum igitur nequeat unus homo hisce singulis fungi, necesse est ut in societate multorum vivat, in qua singuli homines, suam quisque det operam labori; laboris autem omnium effectum quisque utatur opus vendens proprium, sive commutans, pro opportunitate sua fruiturus alieno.

Ecce igitur laborum distributio ex ipsa emergens necessitate societatis humanae. Ecce recta distributio laborum, si fiat natura duce et vocante; nam

Tu nihil invita dices faciesve Minerva (1).

Sed vel alia divisio operum est, quia homo spiritu constat et corpore, nec sua tantum habet officia in reliquos homines, sed habet Deo persolvenda, habet erga mortuos, habet erga viventes, invandis documentis, precibus, exemplis. Hinc sacerdotii omne genus, hinc monachorum et monialium species ab humili presbytero et paroco ad episcopum et Pontificem, a praecone Evangelii inter barbaros ferro et igne, cruciatibus et morte probando, ad solitarium unice incumbentem in preces et rependentem pro impiis Numini obsequia, et suffragia dantem defunctis, et expiantem voluntario sacrificio suo peccata aliorum. Patet ergo necessaria operum distributio. Ergo et retributio.

Vides igitur, candide lector, quam errent, quotquot adversus hanc operum divisionem diebus praedicant nostris, autumantes se tantum laborare, reliquos in otio esse, et opere vivere alieno.

SENIOR.

IN FESTUM MARIAE SANCTAE

AB ORIGINE IMMACULATAE (2).

ELEGIA.

*Te n' sperasse fore, infelix et pestifer anguis,
Cuncta super terras halitu ut inficeret?
Parva, viden, secunda, nitens, intacta puella
Iam tua lacteolo comprimit ora pede.*

(1) HORAT., Ad Pisones.

(2) Ex cantilenis P. Hieronymi Tornielli e Soc. Iesu:
*Chi se sperarti, serpente maledetto
D'avvelenar tutto il mondo col fiato?*

Maternoque latens claustrum vel lilia vincit:

Perstringit nimis Tartara caeca nitor.

Hoc maculas candore suas pater occulit Adam,

Dulces dum lacrimas fundere cogit amor.

Atque: En, exclamat, primaevo nata parenti,

Unica nata patri funditus absimilis.

Non opus est ramis illam foliisque tegatis:

Ista mihi, ista Evae tegmina digna meae.

Oh! miserum terrarum orbem! sic prima fuisset

Ipsa mihi coniux; sors tua quanta foret!

Talia dum fatur, sentit sub gutture pomum

Retrogredi, et medio claudere verba sono.

Illam oh! felicem, puram pulchramque! ita crescit

Ut primo lucet mane serena dies.

Noctibus Anna parens, capiunt dum membra quietem,

Millia per somnum candida quaeque videt.

Candida quaeque, sinu quod gestat, pignus adumbrant,

Albentes volucres, lilia pura, nives.

Et genitor soles bonus aurorasque revolvit,

Implent sex enim abhinc mensibus ista caput.

Sapphiros inter, caelique per ampla sereni,

Saepe illi visa est nata tenere viam.

Cynthia visa etiam ter lacte abissis laratum,

Se cupiens plantis subdere virginis.

Hanc o deo electam quo gemmam temporis ictu

Concepit puro concha venusta sinu;

Alma polum Integritas liquit, terrasque petivit,

Pulchra suis formis velaque nulla gerens.

Rura iterum hinc Eden visit terrestria: risumque

In moestis pinxit floribus illa suum.

Laeta serenati explicuere cacumina montes,

Limpidaeque ex omni fonte recurrit aqua.

Quique aditum ardenti custos vetat ense Cherubim,

Vim abstulit et fregit cuspidis ignivomae.

Pulchrior interea properabat temporis hora,

Qua pretiosa animam gemmam susciperet.

Tum, prius ac terras liquido petat illa volatu,

Dentque sibi stabilem membra tenella locum;

Circumit caeli orbes, aligerumque beatas

Sedes: candidulae basia quisque dabat.

Gratia quidquid habet, fert illa, et dona et amores,

Laetaque festivos deserit inde choros.

Qualis odoratis apis olim cessit ab herbis,

Parvula sic venit delituitque sinu.

Scilicet id nosti, id sentis, intacta puella,

Factorem tecum ludere nempe tuum.

Cor simul et mentem primo vix limine vitae

Defers, atque Deo munera certa voves.

O felix nimis! o formosa intactaque, nostrae

Magnum naturae, sola puella, decus!

Principium sublime tibi, tibi origine nullus

Par hominum, humanum sic genus una praes.

Gaudia te natam excipiunt, nos poena dolorque,

Est tibi libertas, nosque catena premit.

Filia tu, nos servi nascimur atque rebelles,

Dignus amor te, nos flagra odiumque, manet.

O felix nimis, o formosa intactaque, nostrae

Magnum naturae, sola puella, decus!

Quo candore nites, tibi quanta est inde voluptas,

Particulam vati da, precor, alma, tuo.

IOSEPHUS BONAVENTIA S. I.

DE LATINA ELOQUENTIA

IN ARCHIGYMNASIO TAURINENSIS (1).

QUONIAM Boucheroni opella de Thoma Valperga in dies rarior fit, et plerisque forte lectoribus plane desideratur, haud me actum agere putabo, si in medium verba illa referam, quibus nobis narrat quam ratione Victorium Alferium Thomas ipse Valperga ad litterarum cultum caelitus revocaverit.

(1) Cfr. n. XX.

Hac enim narratione, ita se industrium egit, ut illorum sententiam facile refutaret, qui in vulgus tunc temporis praedicabant, romanam linguam minime aptam esse ad omnia recte eleganterque dicenda, praesertim in iis quae ad recentiorum hominum indolem atque inventum pertinent.

Legentis percutiunt animum grandia magnifice, enucleate minora, suavissime suavia, felicissime nova descripta. En verba quae rem probe sub oculis ponunt: «Memorabilis haec peregrinatio Calusii fuit, ob initam tunc primum cum Victorio Alferio amicitiam. Olyssiponem hic venerat equos et amores cogitans, ac Britanniam brevi navigaturus; nam varius et multiplex nulla in re adhuc acquieverat. Forte contigit, ut primariam urbis matronam ambo salutatum adirent, ibique in multo sermone Calusius a circumstantibus rogaretur, ut nonnulla carptim e nostris poetis legeret. Tunc Guidium casu oblatum, coepit recitare, delecta ode ea, quae ad Fortunam inscribitur, quum Alferius non idem amplius esse, sed modo attonitus percussusque videri, modo subsilire atque interruptas voces emittere, postremo significantibus prae admiratione inter se omnibus, divinum id esse clamitans, ubertim flere. Tunc enim vero poeteseos vim primum sensit vir egregius, quo intellecto, Calusius, ignotus ignotum amplexus, et fortes illos ardentesque oculos intuens: - Certum, - inquit, - omen agnosce; hanc flammam sequere: et tu aliquando in numerum poetarum venies, meamque de te vaticinationem posteri accipient. - Sic ille populum suum, magnum futurum, in laudis curriculum impulit, quemadmodum Herodotus in maximo Athenarum conventu Thucydidem adolescentem exemplo suo dicitur impulisse ».

Neque est praetereunda nobilissima epistola, qua tribus suis commentariis simul collectis praefatus est, ad Caesarem Salutium, virum excellentem apud Subalpinos, quem Noster in oculis ferebat.

Eusebius Garitius, vir elegans atque latinorum elegantiarum magister, quem amicitiae causa, libenter hic nomino, quemque in euarando Carolo Boucheroni sum fideliter secutus, de hac ipsa epistola scribit: «Quid enim pulchrius, quid laudabilius, quid antiquius, quid dignius homine docto, qui a multiplici rerum tractatione et assiduo optimorum scriptorum studio multa hauserat ad gentium ius, ad hominum populorumque fata, ad rerum conversiones, ad civitates moderandas pertinentia? Equidem hanc ego epistolam diuturna meditatione considerans, videbar mihi videre, tamquam in tabula depicta, patrum nostrorum tempora, observabantur mihi ante oculos domestica et bellica disciplina, discordiae civiles, concionatrix licentia, iuventus in pace sagata, Galli nostris persaepe iniqui, tribuniciae vociferationes in assentationem conversae, memorabiles pugnae, victoriae, urbium et regnorum eversiones, triumphus atque lamentabiles casus maximi bellatoris ».

Quae quidem quam vera sint et graphice Nostri elegantiam et rapiditatem in dicendo expromant, tute ipse videbis:

« Erant in aulae (Bellaqueae) cavaedio praetorianae veteranorum cohortes, postremos ho-

dies ad legenda et gustanda quae continet, breves habeantur. Igitur semel in mense prodeat; habebunt inde etiam maius commodi legentes. Ecquid? Fideles amici non deerunt, quorum utilitati consulatis et commodo; novos acquiretis miti pretio et exiguo, et angustiore ipso spatio: legent plures, optabunt plures et petent. Haec monita praecipua, quibus tandem experiendi causa acquiescere statuimus.

Itaque Commentarius noster a mense Ianuario MDCCCIV singulis tantum kalendis prodibit. Dimidiati Commentarii pretium ultra tamen dimidium erit; nam exteris Libell. 6,25; Doll. 1,25; Sch. 5; March. 5; Rubl. 3; Coron. 6,25; Italicis autem Lib. 4,80 patebit (1).

Imitationem hanc experimento, inquam, probare institimus, ut Commentarii emptio cuique facilis praebeatur, latiusque pateat ad obsequium sententiae, quam tuemur. Iis modo, qui

ut ista fierent suaserunt, munus esto, quo nos huius innovationis et excepti consilii non poeniteat. Ocuis, quae sunt facienda, suscipiant.

Nec tamen dona deerunt subnotantibus, et quidem insignia.

Qui ergo integram anni subnotationem, uti supra, miserit ad Aristidem Leonori equitem, Commentarii *Vox Urbis* possessorem et administratorem, (Romam, via *Alessandrina*, 87) unum e donis eliget, prouti indicamus:

a) Tabulam metr. 0,45 × 0,22 Pontificiae dominationis auspactionem referentem a Pio PP. IX an. MDCCCXVI peractam, et in Commentarii nostri commodum unice ex antiqua tabula desumptam; sive

b) Collectionem chartularum electissimarum, quae distincta coloribus praecipua Romae, aut eius vicina reddunt; sive

c) Urbis e Ianiculo monte prospectum. (Tabulam aere cusam metr. 1,10 × 0,24).

Donum vero, quod voluerit, quisque subnotans petet *primum intra mensem ab eius subnotatione* et cum ipso subnotationis pretio.

Haeret spes animo hac industria plurimis adiumento nos fore, ut minimo Commentarium impendio acquirant, cui unum est latini dignitatem eloqui fovere, unitatem et fraternitatem omnium gentium augere unitate sermonis, commercia amplificare, cultum et humanitatem provehere, omnibus denique artibus et disciplinis dare incrementum, quibus Latina Mater, Roma, dedit exordium.

VOX URBIS.

(1) Socii, qui subnotationis pretium pro an. MDCCCIV ad nos iam miserunt iuxta taxationem antiquam, poterant redundantiam repetere. Nisi id fecerint, eorum subnotatio produta computabitur usque ad solutae pecuniae complementum.

DE DISTRIBUTIS OPERIBUS.

PLURIMUM nutrita sermonibus duplex per populos percrebrescit opinio, (si vero attente perspexeris una est), quae fert esse homines omni penitus labore vacuos, omnium operum parum expertes, et ideo, — teneatis risum oro, — huiusmodi esse felices, esse beatos. Eecur? Quia divites ducunt in bonis dies suos, et nullius, rei et hominis, egentes, copia plena fruuntur ad senectam. At quanam beata vita esse potest inevitabili interitu praeparante finem? Minitante morte quotidie, quanam beata vita esse potest? Immo eo magis infelix ac trepida, quo rebus opulentior et affluens, a quibus aliquando atrocissime divelli necesse sit.

Nemo, iudicio meo, Romanis comparandus divitibus hac opinione imbutis: « carpendum esse diem, prout sors, diive dedissent » (1); post hunc, ineundum esse iter illud tenebriosum, unde fas nemini redire (2); nemo Romanis iisdem (num Crassum loquar? num Lucullum?) affluentior opibus omnibus. Legamus iam historias illius temporis; felices illos esse non reperimus. Qui quidem ut beatam sibi vitam adstruerent, perosi otium intolerabile, quod antea tale exporti erant, incredibilia quaedam aggressi sunt, ipsius naturae conditionibus indicentes, et gerentes bellum, quo saltem occuparentur. « Nam quid ea memorem, quae, nisi iis, qui videre, nemini credibilia sunt, a privatis compluribus subvorsos montes, maria constata esse? » (3) Neque post illa Luculliana portenta, — Lucullo enim et aequalibus pluribus viae sunt ludibrio fuisse divitiae, quippe quos honeste habere, probeque frui et uti licebat, abuti per turpitudinem properabant, — sequenti saeculo ii defuerunt, quos eadem sollicitudo cruciatusque vexarunt; nam Horatii aetate eadem fieri videmus dum canit (4):

*Contracta pisces aequora sentiunt,
Iactis in altum molibus; huc frequens
Caementa dimittit redemptor
Cum famulis, dominusque terrae
Fastidiosus; sed timor et minae
Scandunt eodem quo dominus, neque
Discedit a rata triremi, et
Post equitem sedet atra cura.*

Cui quidem veritati morem inde rursus gerens, et fortasse apertius, fortasse etiam gravius, ista notabat (1):

*Intactis opulentior
Thesauris Arabum, et divitis Indiae,
Caementis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis et mare Ponticum;
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos, non animum metu,
Non mortis laqueis expedit caput.*

Haec igitur eo redeunt, eoque pertinent, prouti iam demonstravimus. Nemo eximitur a labore; vacuus ab opere nemo, velit, nolit. Qui si ea in conditione familiaris rei sit, ut nihili egeat, nihil faciendum sibi sit, possitque in otio vivere, otioso illi esse non licet. « Natus est homo ut serviat » adagium est infinitae Sapientiae, quod quotidianae experientiae iudicium confirmat. Serviendum est enim necessitatibus corporis serviendumque necessario est, nisi mori velimus. Curanda mundities, sumendi cibi, indulgendum somno, recipienda vigilia, commutandi sermones, vitiis aut virtutibus, propriis, aut alienis magistratibus, maioribus natu, legibus, moribus quotidie parendum est; standum, deambulandum opportunitate iubente; dimittendae vestes, aut sumendae iuxta temporum vices, non iuxta arbitrium.

Omnia autem haec servitutem important, cum non voluntate propria sed necessitate gerantur. Adde nunc neminem sua sorte esse contentum, quemque conari ad aliquid assequendum, quod deesse sibi arbitratur; et nova ad mortem usque

laborum series et ordo apparebit. Quapropter cum Horatio vitae magistro petam (1):

*Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu sors obiecerit, illa
Contentus virat? . . .*

Duabus haec omnia causis fiunt, iisque involutabilibus, sine quibus vita esse non potest, quae, duobus quasi mobilibus innixa cardinibus, irrequieta suapte, numquam requiescere potest. Inquies enim animus a cogitando, inquies cor ab optando numquam pausabunt. Hinc labor et curae, donec utrumque rapuerit « inclementia mortis ». Nemo sibi fucum faciat. Aeger parebis morbo, medicis, adstantibus, doloribus, insomniis; sanus parebis tibi tuisque, parebis amicorum officiis, parebis uxori, liberis, maioribus natu, cupiditatibus tuis. Frustra iterabis:

*Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium! . . .*

Ipsae enim tam bene cantans,

*Haec ubi oculus, foenerator Alphius,
Omniem relegit Idibus pecuniam,
Quaerit Calendis ponere.*

Nemo itaque speret laborem posse vitare; etsi enim, quod impossibile factu iudicamus tamen, omnino carere operum posset, ita unusquisque argumentose in suas res et alienas incumberet, ut operosissimam laboriosissimamque vitam et plerumque aerumnosam compararet. Haec experientia monet quotidie et ubique.

Quum igitur exploratum sit communem omnibus esse laborem, duo potius breviter expendenda suscipiam. Primo quaerendum utrum, necne, labor recte sit distributus. Postea utrum, necne, recte sit retributus. Toto caelo diversa quaestio. Circa primam autem triplex laborum genus; alterum omnino ex animi ingenio; alterum omnino in exercitatione et ex contentione corporis habetur, tertium est utrisque cumulatis occupationibus et copulatis. Primos inter, ex. gr.,

(1) Hor., *Od.*, lib. I, 11. — Tibull., *passim*, et idem Hor. lib. I, *Od.* 9.

(2) Catullus, *Carm.*, III.

(3) Sallust., *De Coniurat. Catil.*, c. 13.

(4) Hor., *Od.*, lib. III, 1.

(1) Idem, *Od.*, lib. III, 24. Iterum cfr. lib. II, *Od.* 15 ex professo eadem agentem.

(1) Hor., *Satyr.*, lib. I, 1, ex integro.

roli Reimerii filiam, qui eius opera ediderat; tunc temporis - anno MDCCCLVIII - socer cum obiisset, ipse librarium eius commercium pertractandum suscepit, multumque adlaboravit una cum Alberto Delbrück argentario, quocum deinde devinctus amicitia arctissime fuit.

Neque tamen a scriptis abstinuit; quorum praecipua heic memorare iuvat: *Romana Chronologia - Nummorum pecuniarumque Romanorum historia - Res gestae divi Augusti - C. Iulii Solinii collectanea rerum memorabilium - Ius publicum Romanorum. De Monumentis Germanicae historiae* partem illam composuit, cui titulus: *Auctores antiquissimi*; sed *Corpus inscriptionum latinarum* explevit, atque *Ephemeride epigraphica* constanter illustravit.

Post conditum anno MDCCCLXX Germanorum imperium inter oratores populi et ipse adfuit electus. Tunc vero insuete plane contra se agere est visus; qui enim Caesarem Romanorum quasi informationem quandam imperii tanta gloria auxerat, Germanico Caesari eiusque administro callidissimo Bismarckio totis viribus est adversatus. Eorum enim Marte et propositis Germanorum civium libertatem aiebat pessumdari atque opprimi, neque iam esse tam desiderati iuris ullam copiam relictam. Ea de re immo, cum acerrima scripta diariis evulgasset, a Bismarckio ipso in ius est vocatus. Verum tanta erat viri gloria, tanta auctoritas apud suos, tantaque refulsit in sui ipsius defensione eloquentia, ut omni prorsus incusatione solum iudices illum remiserint.

Sed tamen postremis hisce annis, veluti ac si publicam rem curandam fastidiret, rediit totus ad dilecta studia, rediit ad libros, atque mirabilis alacritate senectae ad nova in annos evulganda dissertationes, opuscula, libellos; rediit ad *Corpus illud inscriptionum* colligendum, augendum, et indefesso opere perficiendum ex omni parte.

Ita tranquillus, honoribus auctus omnibus, nulli disceptationi poene obnoxius ad longae vitae exitum properabat, cum fortuna, quem tot donis et gloria cumulaverat, ei minus favere ultra visa est. Quod enim ille cum Romanam historiam narraret vix esset suspicatus, accidit inopinato, favente Quiritium numine vetusto. Natalia Urbis, eiusque regales origines, Romuli patris gesta, omnemque prope regum historiam, a Mommius, atque Germanicis eius sociis tanto labore poene deleta, lapidum testimonium, quo certius nullum, repente restituit. Detecta medio in Urbis foro patuere Numae regis arae et templa, legesque regiae, quinimo et ipsum Romuli sepulcrum, a romana traditione ad posteros commendata, ab historicis Romanorum collecta. Titi Livii victoria iterum insonuit, nominisque latini sacrae origines tuto assertae fulserunt!

Hoc detrimentum passa est in supremis annis gloria viri doctissimi, qui cerebri congectione ictus, die prima exacti mensis Novembris supremum spiritum efflavit.

Ante eius sepulcrum, quovis partium studio sublato, nos debitum honoris meritum tribuimus viro, qui inter doctissimos aetatis nostrae emicuit; emicuit non solum scientia, sed etiam patriae suae caritate.

I. ANTONELLI.

CONSISTORII AULA IN PALATIO VATICANO.

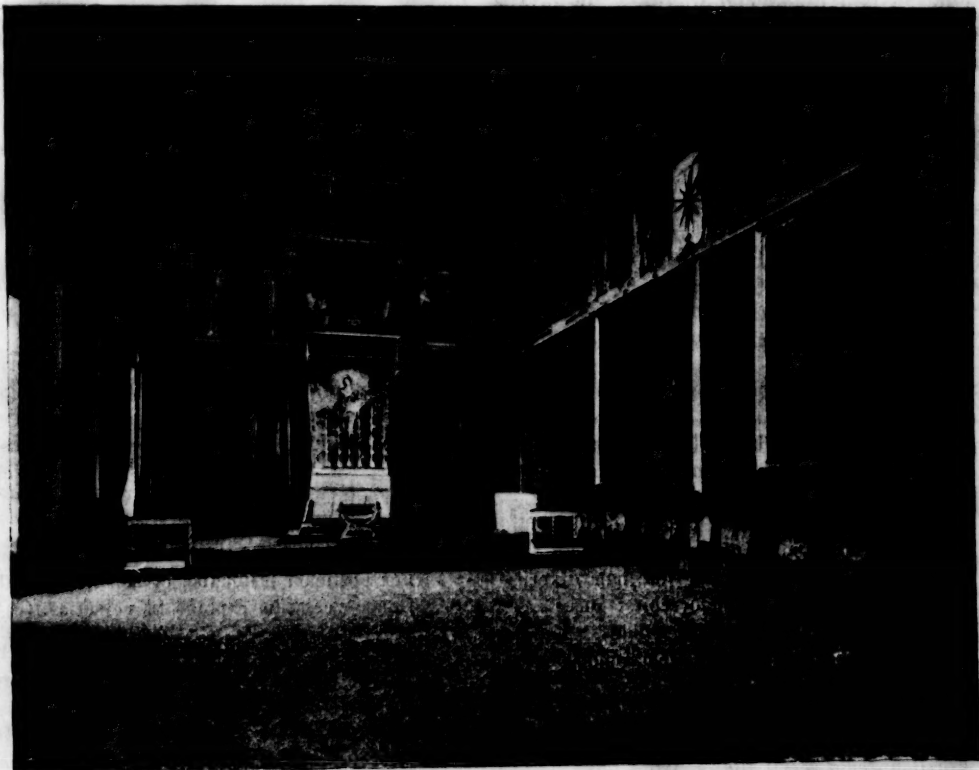
SOLEMNIA, quae primis elapsi mensis Novembris diebus, ad novos Purpuratos Patres creandos, in palatio Vaticano habita sunt, inducerent ut aliquid ex opportunitate de sacro consistorio diceremus, nisi iam alias fuse de re essemus locuti (1). Illuc igitur socios qui notitias haurire velint delegantes, hodie palatii Vaticani aulam, exhibemus, in qua consistorium solet congregari.

Est, uti patet, satis ampla, picturisque muralibus tabulisque insignis; super altari peristroma emicat, Deiparam Virginem referens. Per circuitum sedes parantur, atque in medio, ad parietem, thronus pro Pontifice, qui adstat ac praeest pluviali indutus rubro, tectus caput mitra, phrygio opere aurato ac gemmis ornata.

Huc tamen non unice ad cardinales atque episcopos eligendos sacer convenit senatus;

sive morbis aëre imbuto, sive sexcentis pestibus impune grassantibus, non mirum quod indesinenter sint qui, cognito fluviorum decursu, convia adstruere per fluvios itinera conentur, ubi avium omnino solum videatur. Magna inde cura adeuntium in notando series montium, anfractus vallium, agmina labentium, intercedentiumque fluminum. Ex his Mac-Millan, Anglus, multa nuper satagens in Nilo Caeruleo, ut navium compotem experiretur hunc a lacu Tsana ad Kartum; at consumpto in re anno, Addis-Abebam rediit inanis; nam duae ex ratibus quatuor, quibus utebatur, aestuantibus in praeceps aquis, absorptae sunt. Hinc reditus.

In Africa Orientali caffee arbores adversis premuntur, nec secundi quid pollicentur; canabris, et quidquid huic proximum, optima. Societas, quae circa Tanganicum lacum plurimas exstruxit colonis mansiones, opima et felicia tenet, et procurrare longius audent. Negotiosus

Consistorii aula in palatio Vaticano (Photographice expresserunt FR. ALINARI, Florentiae).

verum etiam interdum ad agenda alia Apostolicae Sedis negotia: haec enim vocis *consistorium* vis ex ipsa Clementina *de sent. et re iudicata* (Gloss. cap. 2) (2). Itaque, sede vacante, in ipsa aula habitae sunt ante « Conclave » Congregationes, prouti suo loco ac tempore enuntiavimus.

I. F.

GEOGRAPHICAE NOTAE.

UT munus expleam, quae recens a geographicis expeditionibus, sive profana sive sacra, in Commentario nostro hodie adnotandi, ex Africa ordiatur. Quum enim Africa ea regio sit locis paene infinita, at asperrimis accessu sive desertis, sive monstribus, sive aestu solis ardentis,

et argumentosus homo, Durbanus genere, aurum, et pretiosa metalla quaerere studet in fluminibus Pangani, Wami, Ruin, Ruffigi, Mandadu, Mavudii, Umbekuru, Rovuma. Chevalier de lacu Mamoun, quem lacu Tsciad aequant apud Dar-Rounga, et cuius ripas Goulla-Homares habitant, scribit lacum medium paludibus circumdatum immensis, hippopotamis periculosum crebris; hyeme, crescentibus aquis, magnam agrorum partem obrutam. Centurio Langhald Bangoas barbaros ita repressit, subegit, ut integra regio Camerun in pace inde quiescat. Uberes glebae, pingue solum, optimaepabulationes, incolae frequentes, et exteris non adversantes; plurimae pēcudes, salubres aurae, aquae, aër. Bonum est illic esse.

Quae tribunus militum Savel tradiderat de regionibus inter fluentum ingens Benue et lacum Tsciad, in Bornu Germanicis subdito, copiosissimis, uberrimis, vera reperit peragratore Africae Bauer. Sunt illie incolae mentis optima, studiosi pacis, prouti ad labores, agrosque

(1) Cfr. an II, num. XIII.

(2) « Consistorium coadunatio sapientum est ad consulendum; uti Romae est coram Pontifice cardinalium pro tractandis Apostolicae Sedis negotiis ».

nones ducei suo redditurae, et una cum illis fidelissimis, expeditionum socii. Ubi, descensus gradibus, in medium venit, ordines primo, uti solebat, circumiens, postremo consistens, silentio ab omnibus facto, haec verba dicitur habuisse. — Vester modo imperator supremum iam vos alloquar, commilitones. Spectata virtus fidesque vestra documento sunt me cum tali milite reluctantem fortunam vincere adhuc potuisse, nisi certamini finem imposuissem. Sed satis datum et haustum sanguinis est; non ultra vos periculis obiciam, neque externum bellum regnandi causa diutius productum, aut civile susceptum mihi, exprobrabit posteritas. Gloriosius erit depositum quam retentum imperium, si ipse ultro exsulando Europae quietem, Galliae pacem reddidero. Vos interea, si numquam imperatoris vestri poenituit, liberis et nepotibus narrate, quae fortiter simul per tot annos gessimus; audiant a vobis Araxen et Nilum, quos superavimus, horrentia sub frigidibus regna, quae intravimus, Gallici nominis famam in ultimos barbariae fines propagatam. Sed patriam pro qua vitam libenter profudissem, in primis observate et colite. Quando ita fert cursus rerum humanarum, hinc decedam; sed locis se iunctus, animo, qui extra fortunam est, vobis adero, meamque causam uti decora, vestrae perpetuo devinctam arbitrabor. — Tunc milites, edito clamore, imperatorem salutare, illacrymari, et undique effusi dexteram et genua complecti. Sed ille, cunctis frustra quaerentibus, evanuit.

Hae laete Livii ubertate et senili abditoque Taciti acumine expressa et crebris digressisque cogitatu sententiis exornata, dum probe demonstrant orationis elegantiae in Boucheronio parum esse civilem sapientiam, gravi legentis animum afficiunt dolore, quod subita mors scribentem oppresserit, cum elegantissimum opus ad finem perducere maturaret.

Sed in primis adparuit orator, atque ad oratorium genus adeo mirifice erat a natura comparatus, ut omnes oratoris numeros, quantum suis temporibus fieri posset, obisse videatur. Censoria severitas toto ex ore eminebat, gravitas inerat sermoni, maiestas verbis; vividus argutusque oculi intimas ac reconditas litteras indicabant, munditiarum studium, nitorem et elegantiam: incunda et plenissima vox, incessus, motus corporis, vultus, hominis denique habitus, in eo cuncta nescio quid romanum spirabant. Hinc flebat, ut quamquam esset humanissimus et natura lenissimus, nonnulli Boucheronum reprehenderent, quod vel in scholasticis acroasibus, nescio quid elatum in eius ore notarent.

SUBALPINUS.

EPHEBI CANENTES, QUOS LUCAS DELLA ROBBIA EXPRESSIT.

NON semel in nostro commentario Fratrum *Della Robbia* mirae artis specimina ex cocta argillis exhibuimus, tam sociis probata, ut ad iteranda pluries etiam invitaverint.

En igitur alius epheborum cantantium globus, quos Lucas effinxit. Non secus ac tabulae, quas alias edidimus (1), peristylum unde in templo Florentinorum maximo Deo musici psallerent, haec decorabat. Ephebi togati apparent, iamque musice satis imbuti, siquidem iuxta chartam modos sequuntur. Quanta quidem gravitate!

(1) Cfr. an. IV, n. XVIII; an. V, n. XXIII.

Qui, retro, in medio consistit digitis quoque certam temporum legem signat, quasi magister siet! Qui vero ab eius laeva est, capite ad manum applicito, sublimia intuetur: raptus ne cantus dulcedine ad caelestia trahitur?

Credo, si ipsi nos, qui non omnem humanitatem abieciimus, ipso harum figurarum intuitu facere non possumus quin delectatione quadam perfundamur.

LAELIUS.

THEODORUS MOMNSEN.

DE Theodoro Momnsenio cum Romanus scribere instituat nescit plane utrum hostem recolat, an amicum. Ille enim, qui insuperato studio veterem historiam gentis nostrae funditus est prosequutus, quum eam enarraret, intimo visus est odio in genus latinum flagrare et quasi veteris inimicitiae meminisse, qua est Imperium Romanum a Germanicis barbaris

Ephebi canentes, quos Lucas *Della Robbia* expressit.

subversum. Adeo enim non modo in litteras nostras et artes, ut Graecis faveret, sed in memorias et traditiones, sed in ipsos romanae reipublicae viros prae ceteris maximis inimico calamo pugnavit.

Nihilominus nullibi eum puto tam adsiduum fuisse quam nostra per litora, quae a Sicani usque ad Alpes longe lateque constanti patientique gressu lustravit, musea visitans, bibliothecas colens, rudera scrutatus, unde colligeret molem illam sapientiae veteris ingentem, quam non solum in libris de Romana historia, sed in latinarum inscriptionum illo Corpore pandit, inque plurimis opusculis, quae foecundissimo semper ingenio edidit.

Germanus tamen vir ex animo exstitit, ut contendebat origine se esse. Danis enim ex provinciis ortus *Schleswig-Holstein*, redditus nuper Germanicae genti, numquam irascebatur magis, quam si audiret se Danum appellari.

Natus ille erat paulo post Napoleonici imperii eversionem, anno MDCCCXVII, dum resonat adhuc recenti victoria Germania omnis, dumque fervent odia in Gallos renovata. Altonae prima studia fecit; athenaeum deinde Kielense adiit iurisprudentiae operam daturus. Ab ea tamen disciplina mira ingenii alacritate deflectere late audebat, non tamen sapientiae suae detrimento, et philologicis rebus et poeticis navabat operam felicissime. Nonne ille est, qui anno MDCCCXLIII carmina condidit lectissima; nonne ille recens, qui Carducci nostri germanica lingua reddidit versus? Attamen eodem anno, quo poeta scripserat, doctor in iure, periculo eximie facto, est consalutatus; quin etiam aere publico ad praemium donatus, primum iter per Gallos Italosque ad triennium instituit. Tum, ad centum paene, varios vulgavit de antiquitate libellos, de historia praesertim deque inscriptionibus, titulosque permultos, quos Neapolitano in regno collectos edidit quasi auspiciis maximi illius operis, quo monumentum aere perennius sibi exegit.

In patriam reversus, Germanos omnes et Danos novis cupiditatibus reipublicae evertendae flagrantibus invenit. In campum et ipse ardenti ut erat ingenio descendit, pluraque de re in diariis conscripsit. Anno sequenti doctor ad Lipsiense athenaeum advocatus, doctissimorum amicorum in societate vivens, tum opera designavit sibi de litteris atque de historia exaranda, tum reipublicae intendit novo diario *Deutschen Verein*. Eius immo causa, oppressa seditione illa populi Berolinensis gravissima, accusatione captus, sua cathedra poenae nomine est pulsus. At paulo post ab Helvetia, ut in Turicensi athenaeo ius legeret, invitatus ivit, ibique dum multa de Helveticae reipublicae antiquitatibus prodit in lucem, cuiusdam librarii ut faveret postulatis, historiam illam Romanorum scribere coepit, quam hodie reliquit non mole quidem excellentem, sed critices, quamquam praeter modum gravis neque integrae omnino, insigne documentum.

Quo pervulgato libro nemo est qui dicat quot in illum obortae sint inimicitiae et animadversiones, cum pristinam Livianam historiam de Romanis originibus paene subvertere sit visus.

Niheburi enim gressibus insistens severissimi iudicii artibus non usus est modo, sed abusus; id vero tanta doctrina perfecit, tanta eruditione, tam subtili acie ingenii tantaque styli venustate, ut in admirationem sui facile post se lectores pertraheret, etsi contrarios. Sed in eo libro, quod fuerit sibi de republica iudicium etiam revelavit ex admiratione illa, quam de Divi Iulii nomine et gestis et victoriis et mente absque limitibus aperuit. Hunc enim asseruit saepe summum hominum fuisse, nec illi in recentiori historia quemquam esse comparandum; unum illum armorum triumphos et vim extulisse; illum adventum Germanici Imperii, quod post bellum Gallicum fuit, quodammodo comparasse.

Ceterum Momnsenius, cum praesertim Berolinensis academia de Corpore inscriptionum latinarum colligendo illi dedisset curam, Berolini posuit domicilium, ubi etiam in athenaeo philosophiam legit. Uxorem duxerat Ca-

Rmōs viros Petrum Angelini, Franciscum Zannotto, Iulium Malvezzi, Iulium Tiberghien, Orestem Giorgi inter Antistites Pontificiae Domus adlegit. Repentino morbo correptus Romae moritur Antonius M. De Lorenzo, archiepiscopus Seleucien. Isauriae.

— die III aditus apud Pontificem est Purpurato Patri Aloisio Macchi « Brevium » a secretis; ex cōmīs viris Iosepho Callegari, episcopo Patavino; Ioanni Cagliero, episcopo Magidensi et Patagoniae septentrionalis Vicario generali; rōmīs viris Michaeli Rua, moderatori Salesianae familiae, et P. Martin, Societatis Marianae rectori.

Rmōs Aloisius Martini Protonotarius Apostolicus apud Sacrorum Rituum Congrem addicitur.

— die IV, mane, coram Pontifice admittuntur ex cōmīs viri Alfonsus Giordano, episcopus Calven. et Theanen.; Henricus Vieter, praefectus apostolicus Comeronen.; I. Allo, cathedralis ecclesiae Briocen. cañicus, ab episcopo suo « ad limina » visitanda deputatus; R. Bolxinger, Metensis episcopi pariter legatus; Philippus Orsini, princeps Urbanus; Aemilius Massimo, Rignani dux; et rmōs p. Henricus Denifle ex Ordine « Praedicatorum » archivi Vaticani alter a tabulario. Vespere autem Pontifici Seminarii Romani alumni, ab eō Card. Urbis Vicario coram adducti, quibus pientissimam et paternae benevolentiae plenam orationem Pontifex dicit.

— die V excipiuntur ex cōmīs viri Iosephus Marcellus, episcopus Ragusin.; Iosephus Staiti, episcopus Andrien.; Casimirus Skirmunt, a consiliis S. Congreg. de Propaganda fide; Ursmar Berlière, historicae Belgarum academiae praepositus.

— die VI Purpurati Patres Franciscus Richard et Seraphinus Vannutelli; excellentissimi viri Franciscus Bourne, archiepiscopus Westmonasterien.; Paulus Carolus Origo, episcopus Mantuan.; Aloisius Serlupi Crescenzi, equiso maior, eiusque fa-

milia; cl. v. Iosephus Sacchetti, eques, Florentini diarii *L'Unità Cattolica* moderator.

Rmōs vir Ioannes Pierantozzi, Antistes domus pontif. eligitur; Fridericus Tedeschini ac Nicolaus Canali inter intimos cubicularios P. M. referuntur. — die VII adeunt Pontificem eōmīs Card. Aemidius Taliani, pro-legatus apostolicus apud Austros et Hungaros; ex cōmīs viri Camillus Massimo, princeps Urbanus; et episcopi Antibaren., Chicoutimien., Anagnin., Licien.

— die VIII, mane, Purpurati Patres Andreas Aiuti, pro-legatus apostolicus apud Lusitanos, et Ioannes Katschthaler, archiepiscopus Salisburgen.; nobilis vir Wolfram de Rotenhan, dynasta, apud apostolicam Sedem Borussiae legatus; denique adolescentum agmen qui hac die sacra synaxi primum refecti sunt. Vespere, post ex cōmīs virum Raphaellem Merry Del Val, iam Hispanorum apostolica legatione perfunctum, eiusque uxorem, in cavaedio Damasiano Urbani cives parociae SS. Vincentii et Anastasii.

— die IX in palatio Vaticano Pius PP. X secretum consistorium habet, in quo post dictam « allocutionem » (1) Purpuratos Patres renunciat ex cōmīs viros Raphaellem Merry Del Val, archiepiscopum Nicaenum, pro-secretarium suum ad publica negotia atque etiam a secretis Congreg. S. Consistorii, Londini natum die X mens. Oct. an. MDCCCLXV; atque Iosephum Callegari, episcopum Patavinum, ac Pontificio Solio adstantem, natum Venetiis die IV mens. Novembr. an. MDCCCLXI. — Deinde episcopos proponit, prouti sequitur: Pro dioecesi Montereyen. Angelorum, in Metropolitanam evecta, ex cōmīs virum Iosephum Raymundum Ibarra, illius sedis episcopum; pro d. metr. Mohilovien. et Minscen. e. v. Georgium Iosephum Eliseum Szembek; pro d. S. Pauli in Brasilia e. v. Iosephum da Camargo

(1) Cfr. num. sup.

Bargos; pro d. Vilnen. e. v. Eduardum De Ropp; pro d. Sebenicen. rmōm v. Vincentium Pulisic; pro d. Piahyen. in Brasilia r. v. Antonium Fabritium de Araujo; pro d. tit. Pergamena r. v. Henricum Wolmar. — Denique dioeceses enunciat, quibus iam antea litteris in forma « brevis » provisum est.

— die X, mane, Pontificem invisunt Purpurati Patres Vincentius Vannutelli et Beniaminus Caviechioni; ex cōmīs vir Laurentius Passerini, archiepiscopus Antiochen.; r. p. Herzog, procurator genlis cong. S. Sulpitii. Vespere in « lapidum museo » visendi Pontificem potestas facta est Tarvisinis peregre in Urbem profectis ad dccc numerum.

In palatio Vaticano S. Rituum congregatio habetur ad disceptandum a) de validitate processuum sive apostolica sive ordinaria auctoritate instructorum in causa beatif. et canonizat. Ven. Fr. Modestini a Iesu et Maria, sacerdotis professi Ord. Minor. S. Francisci; b) de validitate et « relevantia » processuum apostolica auctoritate instructi super fama sanctitatis vitae, virtutum et miraculorum « in genere » V. S. D. Michaelis Garicoitz, sacerdotis conditoris cong. Presbyterorum a SS. Corde Iesu; c) item V. S. D. Ioannae Delanoue, institutricis Sororum a S. Anna, a Providentia nuncupatarum; d) de cultu numquam exhibito, iuxta decreta sa. me. Urbani PP. VIII, r. fratri Benildi e cong. Fratrum Scholarum Christianarum.

Bononiae XIX Italorum catholicus coetus congregatur.

— die XI post auditos ex cōmīs episcopos Recineten. et Lauretan., ac Tarsen., et S. Consistorii advocatos, SS. D. N. sollempni ritu in « consistorii aula » Purpuratis Patribus recens creatis pileum imponit.

Ex cōmīs vir Caietanus De Lai Congreg. S. Concilii Tridentinis decretis interpretandis a secretis renunciatur.

— die XII in « aula regia » palatii Vaticani habetur publicum consistorium ad petasum imponendum

13]

SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIS.

DE RECTA PRONUNCIATIONE LATINAE LINGUAE DIALOGUS.

In ista urbe, domo Episcopi Aquinatis:

Θ CN · OGULNIUS · CN · L ·

NICEPHORUS

(Θ) (I) GULNIA · CN · L · NICE

V · L · SAFINIUS · Θ · L · SURUS ·

Ubi duo mortui signantur; postremus vivus. Item ad Marianum templum:

Q · EPIIUS · Q · F · CORRUPP

Θ CLODIA C · L · SILENIO

Θ EPIA L · F · PAULI VOTE

NNIANA MATER

EPIA M · F · POLLA ·

Item alibi, in aedibus Francisci Porcari:

V · D · LABERI · DD · ET · Θ · L · SYMMACHI ·

Θ LABERIA · D · L · ET · Θ · MUSA ·

V · D · LABERI · D · L · EUTICUS ·

Atque haec fortasse causa verior, cur Θ mortiferum dictum, quam quod in iudiciis damandi ea nota. Ausonium quidem ego huc adspexisse confirmem, cum in impurum illum Eunum scripsit:

Tuumque nomen theta sectilis signet.

Mortem enim ei precatur, et adscribi ad defuncti eius nomen optat Θ.

XV.

Dabo et seugem, sed quae circum pervolabit levi rota. In H enim, I, L, M, N, R quid insistant? De sono et elatione constat; et vix, si quis velit, in iis peccet. Naturam autem aliam litterarum indagare, non hic meum opus. H sive littera, sive flatus est,

(1) Hoc theta inclusum ita Θ litterae.

molliter efferenda, nec ut robusti illi Germani. Post consonantes item molliter, sine strictura aut sibilo; quod male in usu quibusdam. Quamquam et veteres quosdam populos eam fortius pronunciasse censeam; utique quibus ea pro F fuit, ut Faliscis. Nam istorum est haba pro « faba »; hanula pro « fanula », et quae talia. I autem consonans mihi sic sonat, ut aliquid teneat e vocali, non fixe nimis presaepe proferenda, ut G illud corruptum; sed eo paene modo, quem dixi in Digamma, eius sorore. L facillima et liquidissima litterarum. Quis in ea peccet, nisi Hispani forte cum gemina est? Qui nescio quid ex I et L mixtum proferunt et fractum. M, mugientem illam litteram, omnes recte. R item; nisi quos ligavit ac vetuit natura, quod in Demosthene, Alcibiade, Aristotele, Scaligero patre. Sed de N hoc addo, mirari me, cum tam suaviter ea sonet, omissam saepe a Graecis, aut mutam. Illorum enim et Μάλλος, qui Latinis « Manlius »; Ὁρτύσιος, qui « Hortensius » et plura. Quamquam et Latini in hac culpa; certe sculptores, in quorum lapidibus lego CLEMETI pro « Clementi »; COIVX et INFAS pro « Coniux », « Infans »; MESES denique pro « Menses ».

XVI.

Ultimam in consonantium hoc missu trigam habere ex S, X, Z. E quibus « sigma » prius stabiliendum leviter et defendendum est; quia famam eius multi petunt, imo vitam. Pindarus conviciatur, et adulterinam appellat; Dionysius rhetor cum R attollat, hanc abiicit; Attici omnes — quod non nescis — odierunt, et succedaneum ei fere T dederunt. Iam nostri velut compacto conspirant. Et inter procures Messalla ne litteram quidem esse, sed sibilum ait. Inter magistros Fabius asperam pronunciat et in commensura verborum rixantem. Quin ipsi prisci, Atticorum exemplo, eiecerunt, et mertare, pultare eorum fuit, sicut Ennii « adgretus fari ». Sed et poetae tracti in partes, et in versu consonantem hanc excepere, plerumque iugulatam. Inde:

.... vita illa dignu' loquere;

et:

.... omnibu' princeps.

In Plauti Terentique fabulis obvia exempla. Missella! Quis tibi tutor in tam validos et tam callidos? Affectu ego; nescio an viribus, et fortasse fuerim, ut ille ait, solatium potius litis, quam auxilium. Pindari convicium primo qui refellam? Nec capio quidem. Adulterinam incertamque litteram esse vult. Quid ita? Nihil video. Hoc scio, sive sonum, sive indolem aspicias, germanam esse germanae vocis prolem. Si qua iustae litterae nota ei abest, magne vates, pro ea noter ego. — At enim sibilat. — Hoc, credo, voluisti, et tecum rhetorista ille, qui eam appellat θριώδης, quod serpentinam, sive viperinam interpretamur — (male alii ferinam et brutalem) — quia sibilus ei serpentum. En crimen! Quin tu litteram R igitur spernis, quia canum? M, quia boum? B quia ovium? Nam irriunt haec animantia, mugiunt, belant. Tamen cedo, cum invidiosum hunc sibilum serpentium dicis, de ventis, arboribus, hominibus, quid censebis? Quorum sibilos esse, et quidem suavissimos non negabis. Quid tibi et fistulis facies? Quas hoc argumento abiicias ex humana vita. Ipsae serpentes utinam hoc uno malae! Amem ego eas, adeo non culpam. Amplius dico; res optimas, res suavissimas prisci nomenclatores hac littera notarunt, velut natura duce. In caelum suspice: occurrent stellae, sol, sidera; in terram despic: agnosce sesamum, saccharum inter dulciaria; susurrus, suavia, basia inter amatoria; et inter vitae gaudia somnum, salutem sanitatem. Litterarum ipse sonus, qui sine hoc sono? Inepte igitur et vane tu, qui humanissimam litteram indigites theriode! Plato verius, qui πνευματώδης; recte enim ita vegetam et spiritalem notulam agnominat, quamque homines amant et aestimant. Maurus bene:

Vivida est haec inter omnes, atque densa littera.

(Ad proximum numerum).

I. LIPSIUS.

colunt, arboribusque multigenis fruuntur, atque inde omnia prospera praesumuntur; optima, opimaque, si commercia cum Dikoa provehantur stratis viis, adiunctisque singulis, quae sint ad rem; frumentum enim in Baghirmi regiones effertur, quo regio affluit, abundat; neque pecora desunt pulcherrima totius Africae, immo exsuperant; speciosissimi praesertim arietes. Interea Gallica exploratio tota est in scrutandis fluvialibus viis, quibus inter Tsciad et Benue facile itinera parentur.

Nec minus laeta feruntur a « Missione » Franciscana superioris Aegypti, circa cultum et humanitatem in regione Nene; illic enim opus Christianum in pace floret, consentientibus una Turcis et ethnicis. Aethiopia pariter pollicetur, P. E. Grison testante rem litteris, principisque regionis catholicis favent. Apud Gallas non minus bene res vertit, Ras Maconnen tradente Franciscalibus Capulatis filium educandum, erudiendum; quod praecipue emicuit in solenni funere Ato Atemie coniugis, qui Imperatoris consanguineus et historiographus est.

Inopia, fames, egestas contra apud Zambesi flumen, abhinc annos quinque, mortifera domi-

natur, nullis venientibus pluvii, propterea quod flumen illud ferme aret.

A Congo Gallico - Majumba - prope Atlantici Oceani litora, bona verba nunciantur. Prospera illic omnia, et institutio catholica floret, novis cathecumenis augetur quotidie, et ex agris, quod sibi sufficiat, ad plenum haurit.

Ex Asia vero nuncios adversos omnino accepimus. In Sinis enim plurima sollicitudinis plena sunt, plena timoris. Episcopus Levest e Cuang-si nunciat illic incerta omnia bello, nutare omnia timore ingruentis rebellionis, quae, instar nuperrimae, ferro et igni adversus Christianos, sive Europaei, sive Sinenses fuerint, truculenta saeviat. Accedit fames, accedit pestis; agri olim vastati, nunc deserti, squalientes, inculti. Aspera ingruunt, fortassis et imminet.

Quae pariter habentur e stationibus Catholicis in Macedonia et in Armenia ita horrenda sunt, ut stupore simul ac dolore percellant. Stupore quidem, quia difficiliter intelligi potest qua de causa Europa christiana in pace ferat tot strages, incendia, excidia, exterminia, quae si in gregibus, non in hominibus exercerentur, compescenda tamen forent iudicio pietatis. Et

impune tamen completa diu lateque sunt in homines inermes, in mulieres, in pueros, in senes, nullo homine prohibente, nullo saltem exsecrante, nullo minitante facillimam cuique ex nostris Augustis ultionem. Ubique fumus, incendia, sanguis, ruinae, inhumata cadavera interfectorum. Oppida, vici centena et centena numerantur subversa, depopulata, arsa; imo non numerantur; summa difficilis. Quandonam, et quousque tandem finis omnino doloribus? Horret ac refugit animus, et a notandis resistit calamus intremiscens.

M. LANI.

DIARIUM VATICANUM.

Mense Novembri an. MDCCCXIII die 1 SS. D. N. Pius PP. X audit eum virum Franciscum Mariam Beniaminum Richard, archiepiscopum Parisien. et clarissimum virum Carolum de Ponthiere in publico Belgarum coetu legibus ferendis oratorem.
— die 11 Purpuratum Patrem Carolum Nocella; excellentissimos episcopos Osachen., Alexandrinum Satelliorum, Hypaepen.; et Keher doctorem, novum historicae Borussiae academicae moderatorem.

9)

SATURIO.

Comœdia latinis versibus conscripta
et in tres actus distributa.

THM. (Iuvat hic nunc hospitis personam fingere).
Hac ego nuper cenam, aedem, intravi foras,
Hoc enim noveram Chremetis. Sed quoniam
Adeo fortuna forte me adjuverit,
Ut aedem viscerum quin putarem senis,
Eius videndi surgit nunc cupiditas.
Hunc ego noveram, sed peregrinus iamdiu
Quis scit an vivat?... Chremes hic nam dixerit
Adhuc si vivat, ubi, quando robitet hucce....
Erat mihi namque carus Theuropides.
SAT. Cupis quid, hospes, scire de Theuropide,
Ipse cum prorsus nihil resciat senex?
Enim Theuropides abijt peregre,
Nihil cum fratri scripserit, nihil filio.
Forlitan genio servit ille in Attica,
Eum quia patriae tangat memoria.
THM. Miror sane! novi namque Theuropidem;
Qui fratrem, filium diligebat maxime.
SAT. Dicis diligebat, tempus praeteritum.
Sed nunc in praesens... Quis possit concipere
Id aetatis virum, causa peculii
Domum relinquere, tutelam filii
Seni concedere, stolidus ac stolidus...
THM. Qui novisti senem? Antea...
SAT. Novi equidem.
THM. De, quaeso!
SAT. Ex uno noveris consilio.
Ego nam hodie prandebo hic opipare
Apud Chremetem, qui me credidit hospitem,
Quod est et caput Theuropidis hospitem!
THM. Quoniam modo?
SAT. Mane eiulantem audiveram,
Quod nullas prorsus litteras acceperat
A Theuropide: venit tunc consilium
Dolum conficiendi: me venire nomine
Fratris lenitum doloris stimulos.
THM. Senex vero?
SAT. Belle incidit in tragulam.
THM. Lepidum sane commentum! Pol maximus
Vir es! Equando autem peragetis prandium?
SAT. Mox, mox: nam venter latrat iam meus.
THM. Aat ego velim, hospes, adire senem.
SAT. Alia redi die; nunc illi non vacat.
THM. Quoniam redeam?

SAT. Alio. Quam molestus es?
Nunc nobis est tempus prandendi commodum.
Ultra nec stomacho noceas tu meo (1).

VII.

THEUROPIDES (2).

Stomacho parcam, non parcam pol humeris!
Iterum atque iterum, dii, vobis grates ago,
Qui me fecistis reducem opportunissime.
Scio quid faciam, ut deprehendam hocce fa-
[cinus].

Eat mihi in sacco postici clavis ostii,
Quam mecum detuli quasi ex praesagio.
Confestim capiam: tunc me in aedes clanculum
Per posticum insinuabo, et me domi oculam
Donec versutum captabo in versutias. (3)

VIII.

CALIPHO et postea CHREMES.

CAL. (4) Dixit nunc alium hospitem Pamphilus
Nuper venisse, nomine Theuropidis.
Quid hoc? Chremetem nolim ludificari.
Iuvat sed res meis observare oculis.
At, at... qualis odor gratus nunc obsonii
Meas ad naves volitat, percutit.
Grandis quae coena praeparatur a coquo!
Fere pol prandii spero consocium!
Loquar Chremeti, prudentius differo
Fratrem venisse, fratrem quem cupiverat.
En ipse! Bonum!... Salve, Chremes!

CHR. Oh Calipho!
Mei quod in partem veneris gaudii,
Laetus sum, Calipho; novi quod me diligis.
Enim quid carius, nobis optabilius
Mihi nunc poterat seni succedere?
Nihil, quum magis desiderarem antea.
Gaudeo nunc, Calipho, sine modo gaudeo.

CAL. Eum vidi prius, gratus ero munere.
Enim ne nimis tibi daret gaudium,
Misi ego gerulum portantem vidulum
Atque dicentem...

CHR. Quin imo mercedulam
Ipse dedi lubens querenti gerulo.
Qui malis verbis detrectabat hospitem.

CAL. Detrectabat hospitem?

CHR. Qui dedit vidulum!

(1) Introgitur.
(2) Eum oculis sequitur, et baculo minuitur.
(3) Exit.
(4) Introgitur gravi incessu, et quae audierit admiratur.

CAL. (1) Dedi sed ego vidulum, Theuropidis,
Apud me tempore qui devorsus brevi.
CHR. Vidulus est Theuropidis? Quae confusio!
Hospes?
CAL. Theuropides!
CHR. Ipsus?
CAL. Ipsissimus!
CHR. Noli me irridere.
COL. Dii me perduint,
Chremes, si mentior: ipse oculis meis
Vidi domi, ubi est locutus aliquantulum.
Huc me praecessit antea!
CHR. Quae novitas!
Eamus intro, Calipho. Quaeramus eum.
Omnes nos domus vestigemus aditus! (2)

IX.

STROBILES, SATURIO et CALLIDORUS ex contrariis partibus.

SAT. (3) Hac ego eripiar coquorum manibus.
En verus hospes! perii, interii, occidi!
STR. Tene, asta, furcifer, manum da dexteram;
Excute pallium, namque de Graecis dubito:
Quid nempe Graeci velint optime scio.
SAT. Quid scis, mastigia!
CAL. (4) Veni, Strobile, Strobile!
STR. Iube, quid vis, herule mi.
CAL. (5) Quaerito patrem.
SAT. (Opem mihi ferto, Bacche sanctissime!) (6)
CAL. Quem tu putabas, esse tantum hospitem,
Erat pater! Oh gaudium!
STR. Quid sit nescio.
Pater furunculus?
CAL. Mutatis vestibus,
Mutato et nomine, ficta voce et moribus
Domum venit.
STR. Forte nos ut deprehenderet.
CAL. Nunc ergo intellego cur ipse dubius
De se responderet.... At non intellego
Amor cur meus non noverit patrem.
At qui mutatus! Dicam sed in melius.
STR. Ego iurarem vos somnare somnium!
Sed inter verba volueris ipse evanui!

(Ad proximum numerum).

I. B. FRANCESIA.

(1) Admiratus maxime.
(2) Introgreditur.
(3) Accedit magna cum cautela.
(4) Ex aedibus.
(5) Exiens.
(6) Fugit.

LE LAUDI LATINE E IL CANTICO DEL SOLE

DI
S. FRANCESCO D'ASSISI

S. Maria degli Angeli, presso Assisi, tip. della Porziuncola, 1897

Hoc libello, praeter venustam praefatiunculam a Paulo Sabatier, viro rei longe peritissimo, scriptam, continentur laudes latinae cum interpretatione italica, Canticum Solis, et illa Speculi perfectionis capita, quae Cantici originem exponunt, aliaque permulta. Libellum hunc Iulius Salvadori, litteris tradendis in Romano Athenaeo doctor egregius, maxima edidit cura, ac Romae apud commentarii Vox Urbis Administratorem venit L. 0.50, in pauperum levamen.

IUVENIS QUIDAM ITALUS MEDICINAE DOCTOR

artem suam profiteri cupit apud exteras gentes. Si quis itaque officium aliquid ei offerendum habeat certiore de re faciat

Commentarii Vox Urbis administratorem,
qui negotium aget.

FIGURAE URBIS ROMAE

ARTE PHOTOGRAPHICA EXPRESSAE
COLLECTIONES VARIAE ET NUMERO ET PRETIO
veneunt apud comm. VOX URBIS Administratorem.

URBIS E IANICULO MONTE PROSPECTUS

(m. 1.10 X 0.24)

qui sociis commentarii VOX URBIS dono datur
venit singillatim L. 2.50

apud comm. VOX URBIS administratorem.

SI QUIS PLURA REQUISIVERIT HUIUS PROSPECTUS EXEMPLARIA
EA MINORI ACCIPIET PRETIO.

TORQUATI TASSI HIEROSOLYMA LIBERATA

a IOSEPHO TORALDO e versibus Italicis in
latinos conversa,

apud Vocis Urbis administratorem
ven. lib. 6.

PER ORBEM

IMBRIFERO aëri, quem autumnus huius flectit tempora, laetius profecto, quam tempestas voluisset, respondit iter. Hoc enim gratum fecerunt per Italiam primum monumenta virorum illustrium, quae recens fausto auspicio inaugurata spectavimus. In Arni fluminis valle, cuius nomine Etruscorum oppidum amoenissimum floret, datum fuit conspiciere pictoris gloriam. saeculo XVI ineunte qui floruit, cui Thoma nomen, quod corruptum deinde populari consuetudine in Masaccio immutatum apud posteros manavit. Vir a Georgio illo Vasario, pictore non minus quam scriptore insigni, laudatur praesertim tamquam ex agmine selectissimorum, qui Giotti vestigiis insistentes, per Etruscorum solum ad perficiendam colorum artem plurimum contulere. Nam subiectarum imaginum subtili et intenta oculorum acie figuram Masaccius perscrutatus, homines feminasque valuit ita reddere, ut non amplius vanae species, quae illuc tenuis a primis pictoribus effingebantur, apparent vix delineatae et ieiunae, sed vere carnibus et ossibus vestitae. Quamobrem iure fuit illi, in municipum aede, publica pompa a civibus suis simulacrum positum, atque merito inter ostantes gentes a novis nepotibus sollemniter conalutatum.

Maius autem hoc Aquilana iuga, forumque urbis Fridericianae, quae tot vidit imperatorum ferias, prius sunt contemplata aliud positum signum. Stat enim aenea haec statua in memoriam viri, cuius nomen per cultas gentes usque insonabit, dum florebit latini eloqui studium, et quasi fontem totius humanitatis scriptorum antiquorum paginas pueri evolvent pariterque doctores. Caium Crispum Sallustium dico, cuius etsi nequeat vitae sanctitas commendare nomen, peritia tamen et elegantia latinae historiae semper iterabunt. Eius enim post lectam narrationem mirandam, observabitur in oculis ferox ille atque truculentus Catilina, nec quisquam obliviscetur eius legionum interitus. Stat pariter Iugurtha, rex callidus atque fortis in bello, stant eius

in fratres scelera, ignominiosa clades, vincula teterrima, quae passus est ad mortem: quorum librorum magisterio tenella ab aetate edocti sumus, et animo elati.

Proximum, in ultima Italia, Tarentum nomen, non - ehu! - laetitiae causa, sed mororis omnino. Nam ignitae pulveris acervus cuiusdam privati artificis in domo conditus negligentia exarsit repente, disiecit tonitru horrendo parietes, dominum parum prudentem ruinis oppressit domus suae, uxorem filiosque saxis vulneratos sauciosque reliquit, incendium denique gravissimum excitavit. Advenere vigiles extemplo, advenere milites, nautaeque ex portu ecurrerunt una cum navibus praefecto militumque tribuno, civiumque ingenti turba. Horum omnium industria et labore non modo, sed audacia etiam ac virtute restingui, non sine periculo, flammae potuerunt. At qui carum lugent amissum caput paternum, qui domum suam perditam ab imis fundamentis pueri plorant, sarcire iis accepta ob negligentiam parentum damna nulla poterit aetas.

Sed hoc longe gravius fuisset infortunium, si Vaticanum incendium, quod incuria famuli cuiusdam excitatum est, die mensis Novembris prima, ad proximam bibliothecam pervenisset. At, quid dico gravius? Estne qui thesauri pretium aestimare valeat, quod bibliotheca Pontificia continet? Quid igitur mirum si quum Vaticani vigiles tum numero, tum machinis inanem operam suam sensissent, urbanos ipsius Pontificis iussu convocaverint? Qui advenere repente, duceque ipso curione Urbano e Columenasi familia, brevi labore et potentioribus machinis ignis rabiem edomuerunt. Pontifex die sequenti gratulatorias litteras tum ad curionem, tum ad vigiles eorumque centuriones misit.

Sed... paulo maiora canamus! Neque Vergilii verba a re absona; de poetis enim agitur. Quos quum imbres et nebulae prohibuissent a Parrhasio luco, Arcadia omnis provincia suis

in aedibus ad viam Urbis principem, prope S. Caroli templum, convenit. Celebratus illic sollemnis coetus est, ut inter clarissimos nostri eloqui nostraeque poseos cultores honoris causa Pius PP. X quoque adnumeraretur. Quod factum est omnium plausu, datumque est ei nomen pastorale iuxta coetus leges, atque postremo tum cantu, tum carminibus dictae sunt Pontificis laudes, quibus qua ampliore voce possumus, utque gestit ex intimo animus, ita accedimus.

VIATOR.

EPISTOLARUM COMMERCIIUM.

- Cl. v. I. WAR., Varsaviae Polon. - Spatio deficiente de Kordeckio scriptum ad proximum numerum differre coacti sumus.
- Cl. v. H. I. DOS., Chicagiae. - Ne socordiae veritas diuturnum silentium: tot tantisque sum oppressus laboribus! Sed tamen cogitatio saepe saepius ad te volat; ne tu romanum amicum obliviscaris! De «expositione» ad S. Aloisii urbem acceptissimae Vocis Urbis litterae fient.
- Cl. v. E. DESCL., Ecouen. - Utrum fuerit nec ne qui in latinam linguam Telemachi gesta converterit prorsus ignoro. Fontainii fabulas latine reddidit Ioan. Bapt. Giraud an. MDCCCLXXV: nunc autem in Vocis Urbis late recognovit Fr. Xav. Reuss; qui, ubi opus absolverit, in volumen eas colliget.
- Cl. v. F. A. SO., Radicenae. - Carmen longum nimis, ut a nobis edatur; de scriptore vero notitiae acceptissimae erunt.
- Cl. v. ST. FIG., Prasnyisio. - Ob nimia scripta, non tuum unum ad acta, quamvis aegre, deferre oportuit!
- Cl. v. V. HE., Mëndhusio. - En, tibi superius satisfecimus.
- Cl. v. H. TAR., Neapoli. - Mittas, quaeso, aenigmati a te propositi ad me solutionem.
- Cl. v. FR. PAL., Prosteio. - De vago illo homine repetis notitias? Quid dicam, si nec mihi datum fuit habere? Scripsi enim pluries, neque ipse respondit. Nihil denique restat, quam hoc

Sociis monitum.

Dabitur illi praemium, idque generosum, qui Arnulfum Viellot, nomine Gallum, sed universi orbis civem, alicubi terrarum invenerit.

A SECRETIS.

Purpuratis Patribus Aiuti, Taliani, Katschthaler purpura iam a sa. me. Leonis PP. XIII donatis, atque Merry Del Val et Callegari, inter Cardinales nuperrime adlectis. Inter sollemnia Philippus Pacelli eques torquatus, S. Consistorii advocatus, tertio perorat beatificationem V. S. D. Bartholomaei Menocchio ex Ordine Eremitarum S. Augustini. Ritu absoluto, secretum consistorium colligitur, ibique SS. D. N. post edictos rños viros Italianum Miranda y Restner et Franciscum Garcia y Lopez, alterum episcopum Astoricen., alterum Lorynensem et auxiliarem eñm episcopi Valentini, et annulum praefatis Cardinalibus impositum, eñm Andreae Aiuti presbyteralem titulum S. Hieronymi Illyricorum et SS. Congies Concilii, Caeremoniarum, Exterorum negotiorum extra ordinem, Lauretanam assignat; eñm Aemidio Taliani tit. S. Bernardi ad Thermas et SS. Congies Episcoporum et Regularium, Exterorum negotiorum extra ordinem, Indulgentiarum et Sacrarum Reliquiarum, Lauretanam; eñm Ioanni Katschthaler tit. S. Thomae in Parione et SS. Congies Consistorii, Episcop. et Regul., Concilii, Indulgent. et Sacrar. Reliq.; eñm Raphaeli Merry Del Val tit. S. Praxedis et SS. Congies Inquisitionis, Concilii, Sacrorum Rituum, Exterorum rerum; denique eñm Iosepho Callegari tit. S. Mariae in Cosmedin, et SS. Congies Episc. et Reg., Concilii, Sacr. Rit., Studiorum.

«Chirographum» mittit ad eñm virum Raphaelum Merry Del Val, quo publicis Catholicae Ecclesiae negotiis gerendis praeficit.

Eximus vir Iosephus Apollonio, episcopus Tarvisinus, diem obit supremum.

— die XIII excipiuntur exñm viri Paschalis Guerini, archiepiscopus Soodren. et Iosephus Duc. episcopus Augustan.; Haberl doctor, rector musicae scholae Ratisbonensis; atque in «aala Clementina» et praeter «peristylum secundum» Mantuani peregrini.

— die XIV Purpurati Patres Antonius Agliardi, S. R. E. Vice-Cancellarius; Franciscus Segna, Tabulario Vaticano praepositus; Alfonsus Capeclatro, S. R. E. bibliothecarius; rñus p. Bonifacius Krug, abbas Casinensis; nobilis vir Bruno Chaves, apud apostolicam Sedem Brasiliae legatus; alique sive statu, sive pietate insignes.

— die XV Purpuratus Pater Ioan. Katschthaler; exñm episcopi Westmonasteriensis, Homesen. Melchitarum, Hamaten; nobiles virgines Deo oblatae in Urbano asceterio ad Turrim Speculorum, agricolaeque adolescentes suburbani ephebei a Pio PP. IX conditi. ACTUARIUS.

ANNALES.

Guilelmi Caesaris morbus — Macedonica pax restituta — Americana bella civilia — Sinenses minae — Italicorum regis iter ad Anglos.

De Guilelmi Caesaris gutturali morbo, quem diarii nunciarunt, haud levi angore Germani timere, quia praesertim Fridericus, eius pater, simili morbo captus, ad vitae finem adductus est primum ob suffocatum in faucibus spiritum, mox putrescente vulnere, quod illi ad sanationem in gutture medici intulerant. Quapropter germanicae primum, deinde reliquis omnibus Europae gentibus faustum fuit atque felix chirurgi perita manu eum fuisse a morbi insidiis liberatum, ac paullatim, recluso vulneris ostio, convaluisse. Itaque nos etiam auguramur ut, proximo in itinere quod est suscepturus, Caesar ad nos iterum descendat, mitique et salubri Italicorum litorum aëre pristinam in valetudinem redeat.

★

Laeto etiam auspicio procedit Macedonica pax. Nam concessis, aegre quamvis, a Turca-

rum rege legibus, quas Austrorum Russorumque gubernia iuncto imperio ab eo expostulaverant, brevi visum est fore ut Christicolae eius in ditione viventes meliori fruantur iure vivendum satis aequa iustitia, tum commerciis, tum denique publicis magistratibus firmati. Quamobrem in Macedonum finibus, ad restituenda detrimenta oppidorum templorumque bello inlata, manus apposuerunt cives et milites, adiuvante totius Europae pecunia ad rem late congesta. Domus Kruscevi et Kazae et Kastoriae, Smilevique et Florinae iterum aedificantur, quas ignis absumpserat; praefectus in eas civitates missus obolum dari inopia afflictis, et maxime perfugis, iussit; Graeci etiam magistratus per suos episcopos ingentem pecuniam ad fratres auxiliandos tradidere; dum interim vocati ex Belgarum exercitu centuriones operam conferunt alacrem ut vigilum armatas centurias iterum componant et certis legibus militiam ducere addiscant.

★

Sed si res ita in Orientis regionibus procedunt, longe aliter in Americis vertuntur. Panamensis nova respublica constituta est, proximaque Sancti Dominici insula iam undique seditionis igne pessumdatur. Panamenses enim Columbianam civitatem, cui erant addicti deseruere, ut tandem aliquando — ita saltem confessi sunt — fovea illa maxima suum per litus excavanda perfici valeat, qua communicatis maximis Oceanis, totius orbis divitiae cito itinere hinc inde commutentur. Quae res quantae utilitatis incolis futura sit nemo est qui non videat; ita plane, ut morae impatientes, quam Columbiani magistratus tanto fato provehendo interponebant, in seditionem concitati cives suae ditionis esse oportere conclamarint armisque Columbianorum praesidia eiecerint. Qui quidem brevi ad ultionem descendissent, nisi seditiosam provinciam borealis Americe statim naves et copiae advenientes ab omni hostium incursu tutatae essent. Hac igitur tutela erepta suis dominis fovea oceanica iam vacat, quam plerumque Americani nordici tamquam rem sibi commissam pecunia sua perficient et sua auctoritate invigilabunt.

Similia cavere iam de parum dissita Sancti Dominici insula videntur, quae inter Cubam et portum Rico, novissimas eorum terras, eminet. Diuturnis enim iam bellis civilibus agitur insula omnis: postremo, iterum flagrante bello, urbs caput a seditiosis copiis obsidione cingitur ita ut magistratus reipublicae diem aeri alieno publico solvendo indictam abrogarint. Cui ut medeantur potissimae iniuriae incertum est quae Americani ceterique populi cavenda censeant, quorum classes iam illos ad portus convenere.

★

Ad dissensiones quae inter Iaponios et Russos aestuant, Sinenses accessisse dicuntur, iique aut sua mente, aut a Iaponiis concitati, ut in Russos Mandchuriam provinciam occupantes arma parent. Ferunt eorum iam legiones multas provinciae fines invasisse, Russosque dum ad Yun-Chi-Kai iter faciunt in quoddam agmen occurrentes, ad pugnam fuisse coactos. Neque ab armis congerendis abstinent interea Iaponii, ita ut belli rumores gravius in dies insonent.

★

Pacis sponsio contra tutior fit nobis Europam incolentibus. Quam firmavit novissime Victorius, Italicorum rex, itinere ad Anglos suscepto, quod perfecit inter ovantem populum, ea praesertim die quum Londinum lustrans Curionum urbis aedes ditissimas *Guid-Hall* in-visit. Apud Anglorum regem cum regali uxore hospitio mansit in Windsoriensi oppido, cuius in luco venatio quoque eius in honorem ducta est.

POPULICOLA.

AENIGMATA

I.

Vilis planta putor. Crescens prope fluminis undas, vel lenis zephyri flamine mota tremo. Adde mihi vocem, quae duplicat; illico planta utilior fio, floque nobilior.

II.

Dulce melos meditor, dum pennis aethera pulso. Rho mihi praefigas: reddam tua guttura rauca.

FR. PALATA.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad Commentarii moderatorem miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet PETRI ANGELINI opus, cui titulus:

DE POETIS ET NUMERIS LATINIS.

Aenigmata an. VI, n. XIX proposita his respondent:

1) Miles, Limes; — 2) Nemus, Sumen.

Ea rite soluta miserunt:

Gail. Schenz, Ratisbona. — Henr. Tarallo, Neapoli. — Alois. Libani, Civitanova Picena. — Lad. Lud. Podobinski, Cracovia. — D. Le Provost, Briocen. — A. Düell, Ay, in Campania Gallica. — I. Walter, Neo-Eboraco. — Car. Stgmüller, Sabaria. — Alf. M. Mattioli B., Asia Pompeia. — Bas. Kabrhel, S. I., Praga. — Ios. Wabner, Varsavia Polono. — Collegium Scholarum Piarum Stellae — I. Bokosny, Sandomiria. — Ioan. Cantono Ceva marchio, Verceilis. — St. Figielski, Prasnyssio. — Mich. Vidal, Palma in insula Maiorica. — Alois. Cappelli, Senis. — Am. Robert, Montville in Canada. — Ioann. Galbiati, Mediolano. — Franc. Skiba, Striegan. — Seminarium Santanderiense. — Andr. Pletto, Malado ad Vicentiam. — Iul. Sernatinger, Dresda. — Ad. Huza, Grybovia. — Civis Romanus, Bremerhaven. — Ios. Czupek, S. I., Brzozów. — Petrus Tergestinus. — Ad. Skrzykowski, Swinice. — P. Garrone, Pezzana ad Vercellas. — I. Pagés, Penang. — H. Gini, Aquis Taur.

Sortitus est praemium

HENRICUS TARALLO,

ad quem missum est THOMAE VALLAURI opus, cui titulus:

HISTORIA CRITICA LITTERARUM LATINARUM.

LIBRI RECENS DONO ACCEPTI.

D. RODARI. Esercizi sintattici francesi con oltre cento tracce di componimento, numerosi temi di ricapitolazione e un indice alfabetico delle parole e delle regole. — Mediolani edid. Hulricus Hoepfi, 1904. (Ven. lib. 3).

Prof. VITO QUARANTA. Sintassi greca con una lettera del professore Vigilio Inama. — Ibid., 1904. (Ven. lib. 1,50).

A. BARTOLI. Stilistica latina. — Ibid., 1904. (Ven. lib. 1,50).

OCTAVII CAGNACCIE S. I. Odiae. Editio altera auctior. — Mediolani, ex off. Oliva et Somaschi, MDCCCXII.

Poesie Latine e Italiane del Can. DOMENICO POMPILI. — Romae ex off. Vaticana, MDCCCXII. (Ven. lib. 1).

M. Tullii Ciceronis pro L. Cornelio Balbo oratio. — Introduzione e Commento di UMBERTO NOTTOLA. — Edid. officina I. B. Paravia et Soc. Romae, Augustae Taurin., Mediolani, Florentiae, Neapoli. (Ven. lib. 1).

Albii Tibulli carmina selecta con note del Professor G. B. BONINO. — Ibid. (Ven. lib. 0,80).

Dies Christi Natalis praevia. Ad exemplar carminis Bohemici C. I. Erben, quod inscribitur *Stedry Den*, latine scripsit FR. PALATA. — Olomucii 1903 typis express. Kramár et Procházka.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.

ROMAE — Ex officina Pacts Phil. Cuggiani.